

Mezinárodní konference *Transfert, goût et consommation. La France et l'Empire des Habsbourg à l'époque moderne*, Institut historique allemand/Deutsches Historisches Institut Paris, Paříž, 27.–28. března 2025.

Ve dnech 27. a 28. března 2025 se v prostorách pařížského *Institut historique allemand/Deutsches Historisches Institut Paris* (IHA/DHIP) uskutečnila mezinárodní odborná konference nesoucí název *Transfert, goût et consommation. La France et l'Empire des Habsbourg à l'époque moderne*. Tato dvoudenní vědecká událost se konala v inspirativním prostředí institutu, který svou historií a intelektuální atmosférou ideálně rámoval debatu o kulturních vztazích a přenosech mezi Francií a habsburskou monarchií. Konference, organizovaná pod záštitou několika badatelských institucí, přivedla dohromady historiky umění, kulturní historiky, specialisty na diplomacii a literární vědce z řady evropských zemí a ze Spojených států. Jednání probíhalo v přátelské a stimulující atmosféře, přičemž jednotlivé příspěvky se vyznačovaly vysokou odbornou úrovní i metodologickou rozmanitostí.

Konference byla uspořádána jako závěrečné kolokvium výzkumného projektu *TravArt. Travelling artefacts, taste, and consumption. The early modern Habsburg Monarchy from a transcultural perspective*, realizovaného v rámci programu *Partenariat Hubert Curien*. Projekt se zaměřoval na kulturní transfer v prostoru habsburské monarchie s důrazem na předměty, vkus a spotřebu. Hlavními organizátory byli Ludolf Pelizaeus (Université de Picardie Jules Verne) a Arno Strohmeier (Universität Salzburg), ve spolupráci s IHA/DHIP v Paříži. Projekt byl finančně podpořen několika institucemi včetně německého historického institutu, centra CIRLEP (*Le Centre Interdisciplinaire de Recherche sur les Langues Et la Pensée*) Univerzity v Remeši, centra CERCLL (*Le Centre d'Études des Relations et Contacts Linguistiques et Littéraires*) v Amiens a švýcarské nadace pro ochranu kulturního dědictví.

Úvodní slovo pronesl Ludolf Pelizaeus, který účastníky přivítal jménem organizátorů a představil hlavní badatelský rámec kolokvia. Program byl rozdělen do tří tematických bloků, z nichž každý byl veden předsedajícím a zahrnoval dvě až čtyři odborné přednášky. Většina příspěvků se zaměřovala na konkrétní příklady kulturní výměny, přičemž zazněla i témata, která překračovala rámec umění a materiální kultury a dotýkala se jazykové, diplomatické a gastronomické roviny přenosu hodnot a symbolů. Již samotné tematické vymezení konference ukazovalo její ambici nahlížet kulturní jevy v jejich komplexitě – nejen jako produkty reprezentace, ale jako aktivní agenty diplomatických, ekonomických a afektivních procesů. Konference navazovala na předchozí výzkumy věnované dvorské kultuře, diplomatickým kontaktům i sběratelství a usilovala o jejich mezioborové prolnutí. Výběr přednášejících i příspěvků přitom ukázal, že přístupy založené na materialitě, mobilitě a performativitě stále více nahrazují tradičnější narativy o „vlivu“ či „importu“.

Jessica Weiss (University of Denver) zahájila konferenci příspěvkem věnovaným sbírkám Isabely Kastilské. Autorka ukázala, jak se prostřednictvím výběru a akvizice obrazů, tapiserií a dalších luxusních předmětů utvářela vizuální reprezentace dvora, jehož prostřednictvím byla formulována kulturní identita španělské větve habsburské dynastie. Tapiserie byly výrazem nejvyšší formy dvorské reprezentace, přičemž Weiss upozornila i na roli agentů, kteří pro královnu sháněli umělecká díla z celé Evropy. Vedle estetické stránky sehrávala zásadní roli i otázka protokolární vhodnosti – jak z hlediska ikonografie, tak původu děl. Autorka přitom nabídla také reflexi proměnlivého statusu jednotlivých typů uměleckých děl: zatímco některé obrazy fungovaly jako dynastické vizitky, jiné – zejména tapiserie a náboženské relikvie – byly vnímány jako nositelé sakrální a politické moci. Důležitým aspektem byla rovněž schopnost těchto objektů komunikovat hodnoty jako zbožnost, řád, kontinuita a vládcova legitimita, což je činilo nepostradatelnými nástroji dvorské politiky. Weiss se také dotkla otázky původu sbírkových strategií a poukázala na to, že Isabela se v mnoha ohledech inspirovala jinými panovnickými dvory, zejména burgundskými a italskými, přičemž zároveň rozvíjela zcela specifický model vizuální kultury, odpovídající náboženskému étosu a genderovým očekáváním kastilského dvora. Zpochybnila přitom tradiční dichotomii mezi národním a mezinárodním uměleckým vkladem a zdůraznila, že rozhodující byla estetická kvalita, účel díla a jeho vhodnost pro daný reprezentativní účel. V jejím výkladu vystupuje Isabela nejen jako mecenáška, ale i jako kulturně strategická aktérka, která prostřednictvím artefaktů formovala obraz moci a legitimizovala své postavení ve složité dynastické síti Habsburků.

Lena Oetzel (Universität Salzburg) se zaměřila na otázku, do jaké míry mohly být diplomatické kongresy – konkrétně Westfálský mír – prostorem kulturní výměny. Na základě podrobné analýzy korespondence, cestovních deníků a darů zasílaných aktéry, jako byl hrabě Anton Günther von Oldenburg, ukázala, že většina pokusů o dary byla limitována etikou, normami a pravidly ceremoniální diplomacie. Kulturní předměty – od knih a rukopisů po luxusní potraviny – byly sice předmětem výměny, avšak často narážely na obavy z podezření z korupce či nedůstojnosti. Zmínila přitom též kulturní asymetrie v otázce přijímání darů a praxe francouzských diplomatů, kteří se demonstrativně spoléhali na vlastní kuchyni a odmítali lokální pohostění. Zároveň však otevřela otázku genderové dimenze dárkové výměny – zatímco ženy (manželky) mohly dary přijímat bez výhrad, mužští vyslanci byli omezováni protokolem a očekáváním reciprocit. Ve svém příspěvku tak poukázala na to, že kulturní přenos v diplomatickém prostředí 17. století nebyl automatickým důsledkem kontaktu, ale komplikovaným procesem, který podléhal hierarchizaci, kontrole a vyjednávání. Kulturní výměna tak zůstávala často ve stínu politického rozhodování a ceremoniální přísnosti, přičemž její průběh byl citlivý na nuance moci, pohlaví a prestiže.

Druhý blok prvního dne zahájil Christopher Laferl (Universität Salzburg), který se ve svém příspěvku zaměřil na výměnu darů mezi habsburskými dvory v období vlády Ferdinanda I. Na základě rozboru dochované korespondence i účetních záznamů ukázal, jak dary jako zvířata, léky, oděvy nebo portréty sloužily k upevňování rodinných vazeb, dynastické identity a loajality. Významným aspektem jeho výkladu bylo načasování a forma předání, které měly zabránit dojmu transakčnosti a zároveň posílit rozměr vztahů mezi jednotlivými členy rodu. Dary často suplovaly osobní přítomnost a sloužily jako zástupní nositelé emocí, obzvláště v obdobích odloučení způsobeného sňatkovými aliancemi, nemocemi či geografickou vzdáleností. Laferl rovněž poukázal na rozdíly v darovacích strategiích podle pohlaví, věku a postavení dárce i příjemce a upozornil na potřebu vnímat tuto sféru jako nedílnou součást dynastické politiky a dvorské kultury. Dar se v tomto kontextu jevil nejen jako předmět výměny, ale jako nástroj udržování moci, loajality a afektivního kapitálu, který strukturoval každodenní komunikaci uvnitř habsburského panovnického domu.

První konferenční den poté zakončila Sabine du Crest (Université Bordeaux-Montaigne). Ta představila ve svém příspěvku koncept tzv. „hraničních objektů“ (*objets-frontières*) z císařské Kunstkammer ve Vídni a analyzovala jejich roli v kulturním přenosu mezi habsburským a francouzským dvorem. Zaměřila se na artefakty jako pohár z nosorožčího rohu, konvici z mořského kokosu či dózu z bezoáru, které nesly mnohovýznamné významy a byly schopny oscilovat mezi doménou exotiky, vědeckého poznání a reprezentace moci. Analýzy obrazových i literárních pramenů ukázaly, jak tyto předměty získávaly nové významy podle toho, v jakém kulturním a mocenském prostředí se nacházely. Důraz kladla na jejich mobilitu – nejen fyzickou, ale i symbolickou: tyto objekty měnily svůj status v závislosti na kontextu prezentace a recepce. Ve francouzském prostředí Ludvíka XIV. byly například reinterpretovány jako emblemata absolutistické vlády a síly monarchie, zatímco v habsburském prostředí mohly být chápány jako znaky univerzálního panství či jako „zázraky přírody“ v duchu barokního sběratelství. Du Crest tak přispěla k debatě o vizuálním a materiálním zprostředkování vědění a moci v raně novověké Evropě, přičemž zároveň ukázala, jak proměnlivé a kontextuálně podmíněné byly významy těchto luxusních a kuriózních předmětů. Zvláštní pozornost věnovala i původu některých artefaktů, které pocházely z pražské Kunstkammer Rudolfa II. a jejichž přesun do vídeňské sbírky odrážel dynastickou kontinuitu i proměnu kurátorských a symbolických strategií.

Druhý konferenční den zahájila Marie-Eglantine Lescasse (Université Sorbonne). Věnovala se literární konstrukci kulturních stereotypů mezi Španělskem a říšským prostorem. Analýzou polemických a satirických textů (Lucio Marineo Siculo, Irénus, Claudius Ptolemaeus, Sebastian Franck) doložila, jak se prostřednictvím těchto tisků reprodukovaly

negativní představy o „druhém“ – Germánech jako barbarech, Španělech jako nevzdělaných materialistech. Zvláštní pozornost věnovala jazykovým motivům (barbarský slovník, odpor k latině) a obranným strategiím, které se ve spisech objevovaly. Příspěvek přispěl k diskusi o počátcích kulturního nacionalismu a roli jazyka v utváření raně novověké identity.

Nastasia Gallian (Université Sorbonne) se ve svém příspěvku nazvaném *Les marchands d'estampes parisiens et leurs débouchés commerciaux dans la Monarchie des Habsbourg au XVIIIe siècle* věnovala obchodu s grafickými listy mezi Paříží a habsburskými zeměmi v 18. století. Zaměřila se zejména na rytiny, mapy a obrazové publikace, které prostřednictvím obchodních sítí pronikaly z Francie do prostoru střední Evropy. Na základě obchodních knih pařížského nakladatele Françoise II. de Poilly, novinových inzerátů z Gazette de Liège nebo Wienerisches Diarium, a také map poštovních a obchodních tras, rekonstruovala ekonomickou i logistickou stránku tohoto kulturního transferu. Zvláštní pozornost věnovala otázce vkusu a estetických preferencí: ukázala, jak se v habsburských zemích šířily pařížské modely a jak byly přizpůsobovány místním kontextům. Přínosná byla i analýza genderového aspektu distribuce – autorka prezentovala příklad rytin Reginy Catherine Carey, jejichž oběh ukazuje na specifické cílové publikum a spotřebitelské strategie. Na základě grafických listů s motivy z divadelního, alegorického či galantního prostředí ilustrovala šíření francouzského vizuálního idiomu do rakouských zemí, přičemž zároveň upozornila na aktivní roli obchodníků, agentů a mecenášů v tomto procesu. Příspěvek tak nejen prohloubil poznání materiálních aspektů kulturního přenosu, ale také ukázal, jak významnou roli sehrávala grafika v šíření pařížské kulturní hegemonie v oblasti vizuální kultury 18. století.

Eva-Bettina Krems (Universität Münster) nabídla pohled do grafických sbírek prince Evžena Savojského, jejichž součástí bylo 280 *Klebebände*, portrétní galerie a výtvarná alba. Zvláštní důraz kladla na roli francouzských autorů a umělců (zejména Le Brun), jejichž díla dominovala vizuálnímu rejstříku knihovny. Krems upozornila na komplexnost vztahů mezi textovou a obrazovou pamětí a ukázala, jak byly tyto sbírky nejen reprezentativními, ale i praktickými nástroji politického vlivu a dvorské komunikace.

Michael Brauer (Universität Salzburg) v závěrečném vystoupení analyzoval Vídeňský kongres jako kulinářský prostor a zpochybnil zažitou představu, že moderní diplomacie byla od světa jídla a stravovacích zvyklostí oddělena. Naopak, na příkladech hostin, recepcí a slavnostních tabulí ukázal, že výběr pokrmů, stolovací uspořádání a styl servírování hrály významnou roli v diplomatické komunikaci a signalizaci moci. Zvláštní pozornost věnoval symbolickému významu kuchyně jako nástroje k vyjádření kulturní identity jednotlivých mocností, stejně jako roli hostitelství při vytváření důvěry mezi delegáty. Ukázal také, jakým způsobem byly do diplomatické inscenace zapojeny veřejné slavnosti (např. oslavy výročí

bitvy u Lipska v Prátru 18. října 1814 nebo v Augartenu 6. října za účasti asi 15 000 osob), plesy v maskách či lovecké a jízdní výpravy, které rámovaly oficiální i neoficiální jednání. Významné bylo rovněž zapojení administrativy dvora do přípravy reprezentativních tabulí a distribuce kvalitních vín z dědičných zemí, o čemž svědčí dochovaná korespondence císaře Františka I. I kuchyňské inventáře, které dokumentují obvyklé chody slavnostních večeří. Brauer zdůraznil, že zatímco víme, kdo kde slavil a s kým, o konkrétním jídle, které bylo konzumováno, jsme často zpraveni velmi málo. Jeho projekt se proto zaměřuje na tzv. kulinární diplomacii jakožto nástroj politické komunikace. Příspěvek naznačil, že právě na Vídeňském kongresu kulminoval dlouhodobý trend, kdy jídlo nebylo pouze doprovodem jednání, ale plnohodnotnou součástí diplomatického ceremoniálu – prostředkem politické signalizace, nástrojem vyjednávání i inscenací kulturní nadřazenosti.

Konference *Transfert, goût et consommation* představovala inspirativní platformu pro zkoumání kulturní výměny mezi Francií a habsburskou monarchií, a to v celé její tematické i metodologické šíři. Přestože jednotlivé příspěvky vycházely z různorodých korpusů a geografických i chronologických rámců, spojovala je snaha uchopit kulturní přenos jako mnohohrstevný a dynamický proces, v němž materiální objekty, texty, obrazy, zvyklosti či chutě nejsou pouhými pasivními nositeli významů, ale aktivními činiteli historických změn. Zřetelná byla snaha účastníků o propojení mikrohistorických analýz s širšími otázkami dvorské reprezentace, ekonomiky daru, symbolické moci a každodenních diplomatických praktik. Konference tak přispěla nejen k hlubšímu pochopení kulturního prostoru rakouské a španělské habsburské monarchie a jejich vztahu k Francii, ale i k promýšlení samotné povahy kulturních kontaktů a přenosů v raném novověku. Zvláštní hodnotu mělo propojení badatelů napříč generacemi a národními tradicemi, které vedlo k plodné diskusi o pojmech jako „vkus“, „spotřeba“, „transfer“ nebo „cirkulace“ a jejich využitelnosti ve výzkumu.

Způsob, jakým účastníci kombinovali archivní výzkum, vizuální analýzu, jazykovou reflexi i historickou antropologii, ukazuje cestu, kterou se může ubírat budoucí bádání o kulturní mobilitě a vizuálních ekonomikách. Rovněž ukazuje potenciál historického výzkumu, který překračuje hranice národních historiografií a přistupuje ke kulturním jevům jako k dynamickým a proměnlivým procesům, formovaným napříč různými mocenskými, geografickými a sociálními prostory. Výsledkem konference nebyla jen výměna poznatků, ale také utvrzení důležitosti mezinárodní spolupráce, sdílení metod a otevřeného interdisciplinárního dialogu v rámci evropské historické vědy. Setkání v Paříži tak nejen uzavřelo jeden výzkumný projekt, ale zároveň otevřelo řadu nových výzev a otázek, které si bezpochyby najdou místo v budoucím bádání. V době, kdy je kulturní identita Evropy znovu a znovu promýšlena v kontextu globalizace, ekologické krize i návratu mocenských

střetů, se ukazuje, že právě historické zkoumání kulturních výměn, reprezentací a chutí může nabídnout cenný pohled na způsoby, jakými se kultura nejen spotřebovává, ale i sdílí, přetváří a politicky inscenuje.

Mgr. Anna Z. Adamčíková

Ústav historických věd, Fakulta filozofická,

Univerzita Pardubice

st64205@upce.cz

ORCID: 0009-0004-7134-1790